

Argumentacijska narava demokratske invencije

Rado Riha

Za izhodišče bomo vzeli najbolj grobo in zato za vse sprejemljivo definicijo argumentacije kot udejanjenja razmerja med eksplicitno izrečenim in njegovim implicitnim. Eksplicitno izrečeno ni razumljivo samo iz sebe, ampak šele iz tega razmerja, tako da argumentativna vrednost ni le neki zunanji, naknadni dodatek eksplicitnega, ampak je tisto, glede na kar je eksplicitno izrečeno takšno, kakršno je. Argumentacijska vrednost deluje kot napotilo, kot zahteva, da izpeljemo neki sklep, in sicer tako, da se eksplicitno izrečeno artikulira na neko implicitno, ki sugerira določen sklep, neodvisno od zavestnega hotenja udeležencev argumentacije.

Na osnovi te splošne definicije argumentacije bomo postavili tezo, da je demokratična kultura, ta ključni dogodek in univerzalna pridobitev francoske revolucije, po svoji naravi argumentativna. Z izumom demokracije razumemo tu v najširšem smislu nov način vzpostavitve družbenega, simbolno logiko konstitucije družbenega, ki se vpiše v zgodovino s francosko revolucijo - materialna podlaga za takšno razumevanje je na eni strani Furetova konceptualizacija francoske revolucije v *Misliti francosko revolucijo*, na drugi pa način, kako Claude Lefort bere to konceptualizacijo v okviru svoje politične filozofije. Eden izmed temeljnih problemov rojstva demokratične politike, na katerega nas opozarja skupno branje Fureta in Leforta, je razmerje med univerzalnim dosegom francoske revolucije, samo demokratično invencijo in med njeno zgodovinsko pojavno obliko, revolucijsko ideologijo jakobinstva. Če uvajamo tu tezo o argumentativni naravi demokratične kulture, potem zato, ker od nje pričakujemo, da nam bo pomagala pri konceptualni razjasnitvi tega problema.

Prvi korak k tej konceptualni razjasnitvi je seveda v tem, da se odpovemo poskusu, da bi razmerje med demokratično kulturo in jakobinsko ideologijo dojeli kot razcep na resnično bistvo in njegovo potvorjeno prikazovanje, kot dvojnost imaginarnega samorazumevanja revolucijskega dogajanja in njegove globalne simbolne strukture. Na osnovi te sheme bi se jakobinska ideologija in revolucijski teror kazala navsezadnje - razumevanje, h kateremu se nagiba včasih tudi Furet - kot »zdrsnjenje«, kot nekakšno popačenje izvirnih, čistih demokratičnih načel. Napotek za drugačno, teoretsko plodnejše razumevanje razmerja med dinamiko družbeno-zgodovinske invencije in ideološko dinamiko vsebuje formulacija, ki jo predlaga Lefort: gre za idejo o »razdvojitvi pomena revolucionarnega procesa«.¹

S to idejo lahko zdaj pristopimo k tistemu fenomenu, v kateremu se po Furetu

1. Claude Lefort, "Misliti revolucijo v francoski revoluciji", *Filozofski vestnik*, Ljubljana, X, (1/1989), str. 194.

kristalizira novost revolucijskega dogodka - k fenomenu »premostitve oblasti«.² S tem izrazom Furet ne označuje ne prenosa enega središča suverenosti - kraljeve oblasti - na drugo - na ljudsko oblast, niti ne meri z njim na spremembe v realnih funkcijah in načinih izvajanja politične oblasti, ki jih je sprožila revolucija. Gre za koncept, s katerim skuša Furet misliti spremembo v sami naravi oblasti: oblast dobi z revolucijskim dogodkom simbolni status. Ni več zgolj neko posebno področje, neka posebna, empirično dana instanca družbenega, ampak postane konstitucijsko načelo družbenega telesa, ki ga ni mogoče najti na ravni družbenega: položaj oblasti in predstava o njej, upodobitev njenega mesta, sta, kot pravi Lefort, konstitutivna za družbeno telo. To simbolno vlogo pa dobi oblast v trenutku, ko postane njeno edino jamstvo beseda - natančneje, javna beseda, se pravi, beseda, ki se ji je posrečilo privzeti obliko javnega mnenja in v tej obliki nastopiti kot volja ljudstva: oblast se vzpostavlja s tisto definicijo oblasti, ki oblast uskladi z voljo ljudstva. Nedeljiva, vseprisotna in docela transparentna oblast ljudstva, ta edina legitimnost revolucijskega dogajanja, pa se lahko paradoksnost vzpostavi šele takrat, ko se najde posameznik ali skupina, ki uspe govoriti v njegovem imenu. Tako pripada oblast navsezadnje tistim, ki se jim je v boju z drugimi posrečilo, da se predstavijo kot njeni glasniki, tistim, ki ljudstvo poimenujejo »ljudstvo« tako, da govorijo v imenu ljudstva. Revolucija ni več neposredni boj različnih družbenih skupin in interesov za politično oblast, ampak, rečeno s Furetom, »tekmovanje diskurzov za prilastitev legitimnosti«³, borba za interpretacijo tega, kaj oblast sploh je. Zmagovalec ni tisti, ki preprosto zasede mesto oblasti, ampak tisti, ki uspe najprej določiti in razmejiti polje, na katerem lahko boj za politično oblast poteka.

Kot minimalno opredelitev izuma demokracije bi lahko zato uporabili Lefortovo formulacijo: »...tam, kjer je vladala beseda oblasti, je začela vladati oblast besede«.⁴ Bistveno za to besedo, ki zavzame, kot pravi Furet »celotno prizorišče akcije«⁵, pa je, da nima nobene druge opore in nobenega drugega jamstva razen sam sebe, razen akta lastnega izjavljanja. V tem smislu govori Lefort o tem, da se oblast umakne s tistega trdnega in določnega, pa tudi skrivnega mesta, na katerem je stala za časa monarhije, na neko paradoksnost nestalno, nedoločeno mesto, »ki se nakazuje samo skozi nenehno delo njenega izjavljanja: odtrga se od telesa kralja, v katerem so bili nastanjeni upravni organi družbe, da bi se pridružila neotipljivemu, univerzalnemu in bistveno javnemu elementu besede«.⁵

Na tem mestu je potrebna neka korekcija Fureta: to, kar je značilno za predrevolucijske dogodke in okoliščine, je, kot kaže njegova analiza, med drugim tudi izničenje žive substance stanovske družbe in izpraznitev mesta kraljeve oblasti. Revolucionarna situacija pa nastopi po Furetu takrat, ko postane praznina oblasti tudi manifestna in ko nastajajoča revolucijska ideologija jakobinstva zasede prazno mesto nekdanje kraljeve oblasti. Furetova analiza zbuja tu vtis, da je revolucionarna situacija trenutek, ko revolucijska ideologija odkrije neko že obstoječo vrzel v družbenem tkivu in jo na sebi ustrezen način zapolni - takšna možna razlaga pa je v

2. François Furet, *Misliti francosko revolucijo*, ŠKUC, Studia humanitatis, Ljubljana 1989, str. 66.

3. *Ibid.*

4. Cf. Lefort, *op. cit.*, str. 198.

5. *Ibid.*

ostrem nasprotju s tem, kar je temelj Furetovega raziskovanja: da ni namreč revolucijski dogodek vpisan v ničemer, kar mu predhodi, da je revolucija zaradi določenega »tipa politične krize mogoča, ni pa nujna«. ⁶ Glede na to nam preostane samo ena možna interpretacija. Novi sistem družbenega delovanja, ki vznikne z revolucijo, spremeni neko empirično družbeno danost - razkroj in izpraznitev oblasti administrativne monarhije - tako rekoč v »transcendentalni« pogoju in konstitucijsko načelo za svoje delovanje. Drugače rečeno: invencija demokratična kultura ne naredi prazno mesto oblasti le vidno, ampak dobesedno ustvari neko »prazno mesto«, se pravi, postavi neko vrzel, neki konstitutivni manko za generator družbene in politične konstitucije. Sleherno družbeno ali politično dejanje, ki hoče veljati za legitimno, je možno odslej le z nanosom na to prazno mesto.

Iz tega lahko zdaj izpeljemo dva sklepa. Prvič, »razdvojenost revolucionarnega procesa«, o kateri govori Lefort, je potrebno interpretirati kot neko ireduktibilno notranjo razliko, ki preči temeljno strukturno logiko demokratske invencije, kot neko prazno mesto, okoli katerega se strukturira ta logika. Logika, ki postavlja, da vsa oblast temelji zgolj na nestalni in nedoločeni, krhki točki v samem sebi utemeljenega izjavljanja oblasti, ne postavlja preprosto besede nad dejanje. Pač pa postavlja, da je beseda že neposredno dejanje, še več, da je edino pravo dejanje besedno dejanje. Narava tega dejanja je strogo simbolna: izjavljanje oblasti je neka gesta, ki je čisto formalna, vsebinsko prazna - neka usihajoča, strogo vzeto nična točka, neko »prazno mesto«, ki pa šele omogoči sleherni aktivni poseg v družbeno realnost.

In drugič, simbolna premestitev besede oblasti na oblast besede je seveda neločljiva od jakobinskega sistema akcije in reprezentacije, skozi katerega se zgodovinsko udejanja in uveljavlja. Neločljivost pa nam pomeni tu, da je, logično gledano, revolucijska ideologija jakobinstva najprej specifična interpretacija praznega mesta kot temeljne strukturne značilnosti demokratične politike. Drugače rečeno, v svojem eksplicitno izrečenem je artikulacija implicitnega demokratične kulture - nekega implicitnega, ki se ga v resnici ne da izreči, ki je v svoji čisti obliki neka v sebi razcepljena, nemožna entiteta. Na to lahko zdaj morda navežemo lucidno Lefortovo opozorilo, da lahko oblast besede vlada le, če se kot oblast prikriva. Razlog za nujnost tega prikrivanja vidimo namreč sami prav v dejstvu notranje razcepljenosti, notranje nemožnosti demokratske invencije. Ali ni to, kar mora pri premestitvi mesta oblasti na besedo ostati prikrito, ravno dejstvo, da je beseda sicer res vsemogočna, da pa je hrbtna stran njene vsemoči ravno skrajna nemoč, beseda kot prazna, brezvsebinska formalna gesta? Furetov temeljni očitek revolucijski zavesti jakobincev je, da imamo pri njej opraviti s konstitutivnim precenjevanjem ideje glede na realnost, da se skozi njo integrira družba zgolj na ravni ideologije: v zadnji instanci je revolucijska ideologija s svojo predstavo o neposredni ekvivalenci med dejanji akterjev in vrednotami imaginarna kompenzacija za realno družbeno razkosanost in imaginarni substitut za realno družbeno nemoč. Kot takšna ima seveda usodne praktične posledice, saj mora neposredno posegati v družbeno realnost, ki ne ustreza svojemu pojmu, žrtvovati konkretne zgodovinske akterje, ki niso na ravni svoje zgodovinske določenosti in naloge. Vendar pa Furet spregleduje, da to jakobinsko »precenjevanje ideje« ni isto

6. Cf. Furet, *op. cit.*, str. 38.

kakor simbolna »oblast v besedi«, na kateri temelji demokratična kultura. Vse prej gre za specifični odgovor, za enega med zgodovinsko možnimi odgovori na neko notranjo zagato, notranjo nemožnost, ki je lastna simbolni logiki demokratske invencije - je beg v dejanje pred nezno točko besednega dejanja, ki ga kot svojo oporo implicira novi sistem družbenega delovanja.

Če zdaj zaključimo: o argumentativni naravi demokratične kulture lahko govorimo na podlagi dveh pogojev. Nujni pogoj je v tistem, kar je, vsaj s stališča našega spoznavnega interesa, bistvena razsežnost izuma demokracije, razsežnost, ki jo je Lefort na kratko opredelil kot prenos oblasti s kraljevega telesa na medij besede. Vendar pa to, da temelji demokratska invencija na argumentiranju in prepričevanju, na borbi diskurzov za legitimnost, še ne zadošča za trditev, da je po svoji naravi argumentativna. Zadostni pogoj vidimo v tem, da je demokratična kultura notranje razcepljena, sama v sebi opredeljena z neko bistveno nemožnostjo: eksplicitno izrečenega se vedno že vzpostavlja kot odgovor na to nemožnost, možno je le z nanosom na neko implicitnost, ki se je konstitutivno ne da izreči.